

Rapport 2011:60

Arkeologisk förundersökning

Medeltida lämningar på Mjärdevi bytomt

RAÅ 284
kv Idébanken
Slaka socken
Linköpings kommun
Östergötlands län

Erika Räf

Ö S T E R G Ö T L A N D S M U S E U M
A V D E L N I N G E N F Ö R A R K E O L O G I

Medeltida lämningar på Mjärdevi bytomt

Innehåll

Sammanfattning	2
Inledning	4
Områdesbeskrivning	4
Syfte och frågeställning	4
Metod och resultat	4
Referenser	7
Tekniska uppgifter	8
Bilaga 1. Fyndlista	9
Bilaga 2. ¹⁴ C-datering	10
Bilaga 3. Ritningar	12

*Omslagsbild: Schaktning för fjärrvärme på Mjärdevi bytomt vintern 2011. Mot nordväst.
Foto Erika Räf, Östergötlands museum*

Ö S T E R G Ö T L A N D S M U S E U M
A V D E L N I N G E N F Ö R A R K E O L O G I

Box 232 • 581 02 Linköping • Tel 013 - 23 03 00 • Fax 013 - 12 90 70
info@ostergotlandsmuseum.se • www.ostergotlandsmuseum.se

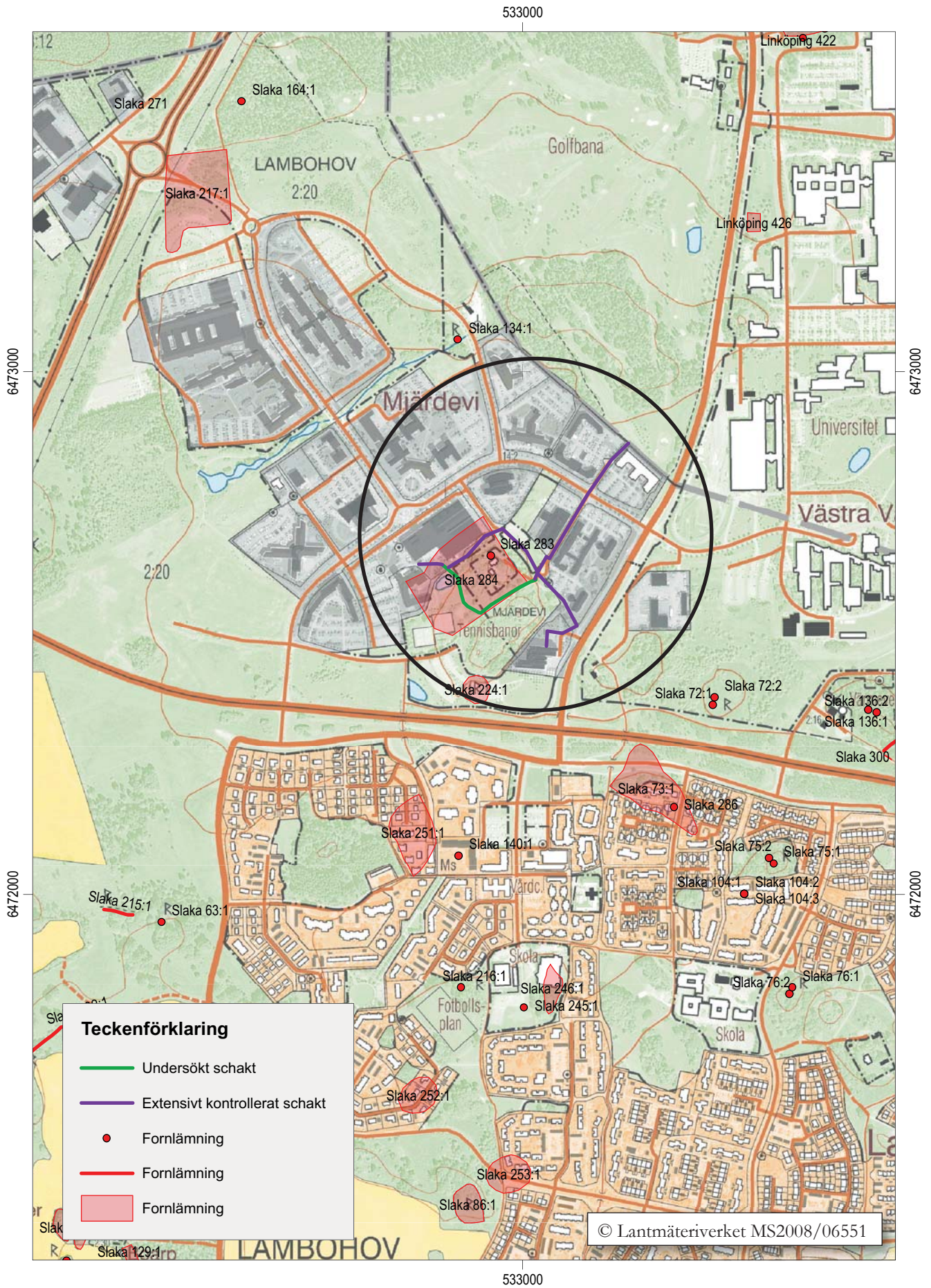
Sammanfattning

Under vintern 2011 utförde Östergötlands museum en arkeologisk förundersökning inför ny fjärrvärmeledning inom fastigheten Idébanken i Slaka socken, Linköpings kommun. Förundersökningen genomfördes som schaktningsövervakning.

Delar av schaktningen berörde Mjärdevi medeltida bytomt, RAÄ 284. Inom bytomten framkom två härdar, en träkonstruktion samt två gropar med smideslämningar. De två senare daterades till 1200-tal respektive 1400-tal.

Erika Räf
antikvarie

Figur 2. Utdrag ur digitala Fastighetskartan, blad 8F4b, med undersökningsområdet markerat. Skala 1:5 000.

Inledning

Östergötlands museum utförde under vintern 2011 en arkeologisk förundersökning i form av schaktningsövervakning inom fastigheten Idébanken i Slaka socken, Linköpings kommun. Förundersökningen genomfördes i samband med grävning för ny fjärrvärmeledning. Den totala sträckan för schaktningsövervakningen var ca 1 000 m. Cirka 250 m som var belägna inom på Mjärdevi medeltida bytomt, RAÅ 284, bevakades intensivt.

Förundersökningen utfördes efter beslut från Länsstyrelsen Östergötland. Uppdragsgivare var Tekniska Verken AB, Linköping, som även stod för de arkeologiska kostnaderna. Projektledare var antikvarie Erika Räf, som också har skrivit rapporten.

Områdesbeskrivning

Idag domineras stadsdelen Mjärdevi av byggnader för Linköpings universitet, liksom olika lokaler för forskning och företag. På en moränkulle, insprängd mellan modern bebyggelse, parkmark och cykelbanor, ligger fortfarande huvudbyggnaden till Mjärdevi gård kvar. Gården är belägen inom fornlämningen Mjärdevi bytomt (RAÅ 284). Begränsningen för bytomten, som har medeltida anor, har utförts utifrån äldre historiskt kartmaterial (Karlsson 2006; LMS Akt D101-22:2).

Byn Mjärdevi omnämns i källor från 1300-talet, vid namn *Njardhani*. Ortnamnet innehåller gudinnenamnet Njard. Även slutledet -vi tyder på att platsen har haft kultisk betydelse under järnåldern (SOFI).

Östergötlands museum utförde 2005 en förundersökning i den östligaste delen av Mjärdevi bytomt. En härd (RAÅ 283) samt två grundstenar till en äldre byggnad från historisk tid påträffades. Förundersökningen utfördes i samband med schaktningar för fjärrvärme. Härden har ¹⁴C-daterats med hjälp av kolprov till senare delen av äldre järnålder (Karlsson 2006).

Ett par hundra meter söder om Mjärdevi bytomt har UV Öst utfört en större arkeologisk undersökning av en boplatz (RAÅ 224). Lämningarna bestod av odlingslager och boplatzplaneringar i form av stolphål, härdar, avfallsgröpar m m. Inga hus kunde identifieras men förtätningar av stolphål kan indikera rester efter hus. Kolprover från undersökningen har gett ¹⁴C-dateringar till både äldre och yngre järnålder. De mest intensiva perioderna är sen förromersk järnålder, sen romersk järnålder och folkvandringstid-vendeltid. Undersökningen visar att järnåldersbosättningarna i området haft en ekonomi med specialisering på boskapsskötsel (Elfstrand 2005; Elfstrand & Hennius 2005).

Sammanfattningsvis visade tidigare undersökningar i området att fjärrvärmeschaktningarna kunde komma att beröra både förhistoriska och medeltida lämningar.

Syfte och frågeställning

Syftet med den arkeologiska förundersökningen var primärt att styra markingreppet så att fast fornlämning skadades så lite som möjligt av det planerade arbetsföretaget och om möjligt justera schaktningen så att inte fornlämningar berördes. Var detta inte möjligt, skulle de fornlämningar som framkom vid schaktningen undersökas, dokumenteras samt om möjligt dateras.

Till undersökningen som helhet kunde följande frågeställning knytas:

- Finns det eventuella dolda fornlämningar och vilken relation har i så fall dessa till den medeltida bytomten respektive äldre boplatzlämningar i området?

Metod och resultat

Den arkeologiska förundersökningen omfattade dels en extensiv övervakning av det totala fjärrvärmeschaktet på 1000 löpmeter, dels en intensiv övervakning av de ca 250 löpmeter som grävdes genom Mjärdevi bytomt. Schaktbredden var ca 2 m och schaktdjupet ned till ca 1,2 m. Påträffade lämningar undersöktes genom handgrävning och dokumenterades genom fotografering och handritning. Relevanta prover för ¹⁴C-analys togs för att datera eventuella fornlämningar och därmed om möjligt utröna den kronologiska relationen till närliggande redan kända lämningar.

I schaktet inom Mjärdevi bytomt påträffades ett äldre kulturlager, fem anläggningar samt en husgrund från 1900-talet. Husgrunden bestod bl a av betongsten och var fylld med recenta rivningsmassor.

Det äldre kulturlagret noterades i närmare hela nordvästra delen av schaktet inom bytomten (se fig 3.) Denna nordvästra del av området bildar en backe upp mot en plåtå, där Mjärdevi gård ligger. Nere i backens nordvästra hörn finns en mindre damm (se fig 4).

Kulturlagret (L3, se ritning i bilaga), som var ca 0,3 till 0,4 m tjockt, bestod av svartbrun, humös lera med inslag av tegel, obrända ben, bitar av porslin, yngre rödgods och träfragment. I lagret påträffades två anläggningar, A1 och A2. Båda bedömdes vara härdar.

Även A3, en större träkonstruktion, påträffades delvis i kulturlagret (se ritning i bilaga) Anläggningen, som framkom i ett mycket vattensjukt parti, låg i närheten av A4 och A5, båda gröpar med slagg. Ingen av de senare påträffades dock i kulturlagret. Gropen A4 var nedgrävd i ett mindre lager med brun lera och A5 låg omedelbart under kulturlagret.

Träkonstruktionen A3 har inte kunnat funktionsbestämmas. Den tolkades i fält som möjliga lämningar av en bälg till en ässja. A4 (en av gröparna med slagg), som påträffades i anslutning till träkonstruktionen, skulle då

Figur 3. Det undersökta schaktet med kulturlager, anläggningar m m markerade. Skala 1:500

vara del av samma smidesanläggning. Emellertid talar ^{14}C -dateringarna av A3 respektive A4 emot denna tolkning. Ett träprov från A3 fick en vid datering till 1640-1800 e Kr (Ua-41741, 1 sigma), medan ett kolprov från gropen A4 gav en äldre datering till 1420-1480 e Kr (Ua-41742, 1 sigma). Även Eva Hjärthner-Holdars (UV Mitt) bedömning av anläggningarna A3 och A4 talar emot tolkningen av att det rör sig om lämningar för bälg och ässja; dels är lutningen är för kraftig för en sådan anläggning, dels är det för sankt i detta parti för en sådan anläggning. (Eva Hjärthner-Holdar, e-post 2011-06-10. Hennes bedömning är gjord utifrån ritningar och min beskrivning).

Gropen A4:s fyllning bestod till största delen av mörk, sotig lera, med inslag av måttligt med slagg och decimeterstora stenar. En liten del av gropens fyllning undersöktes i biokulturt mikroskop. Man kunde då tydligt se en stor mängd magnetiska smidesloppor, glödskal samt en mikroskopisk slaggbit. Även om själva slaggen rent teoretiskt skulle kunna komma från smidesavfall från en annan plats, visar smideslopporna och glödskalen klart att smide har ägt rum på platsen. Som redan har påtalats visar ^{14}C -dateringar att just detta smidesavfall har producerats på 1400-talet.

En ännu äldre datering av smidesaktiviteter på platsen kommer från grop A5. Gropens fyllning bestod till övervägande delen av slagg, varav flera tydliga smidesskällor. En ^{14}C -datering, också av kol, visade att smidesavfallet bör ha hamnat i gropen någon gång mellan 1205 och 1260 e Kr (Ua-41743, 1 sigma). Denna datering ger också en indirekt datering av det överlagrande kulturlagret, som alltså måste vara yngre.

Sammanfattningsvis har förundersökningen dels påvisat äldre smidslämningar, som möjligtvis representerar smide för gårdens eller byn Mjärdevis eget behov, dels har undersökningen gett nerslag i flera tidsperioder: 1200-tal, 1400-tal samt senare historisk tid. Tillsammans med den tidigare dateringen till äldre järnålder indikerar det att byn Mjärdevi har en lång historia, sannolikt med förhistoriska anor.

Östergötlands museum gjorde efter utförda arkeologiska insatser bedömningen att schaktningen för elkabeln samt ledningsbytena m m kunde utföras som planerat.

Figur 4. Undersökningsområdet åt nordnordöst, med dammen i förgrunden och backen upp mot gårdsläget i bakgrunden. Foto Erika Räf, Östergötlands museum.

Referenser

Elfstrand, B. 2005. Bondelivet före Linköping. Några exempel från äldre järnåldern. I: *Liunga.Kauping*. Riksantikvarieämbetet. Arkeologiska undersökningar. Skrifter 60.

Elfstrand, B & Henniuss, A. 2005. *Mjärdevi, järnålder i högteknologiskt centrum*. Riksantikvarieämbetet. Avdelningen för arkeologiska undersökningar. UV Öst Rapport 2005:76.

Hjärthner-Holdar, Eva, docent. Riksantikvarieämbetet, UV Mitt, Uppsala. E-post 2011-06-10

Karlsson, E. 2006. *En härd i Mjärdevi*. Mjärdevi 14:2. Slaka socken, Linköpings kommun, Östergötlands län. Arkeologisk förundersökning/antikvarisk kontroll. Rapport 2006:84. Östergötlands länsmuseum

LMS= Lantmäteristyrelsens arkiv

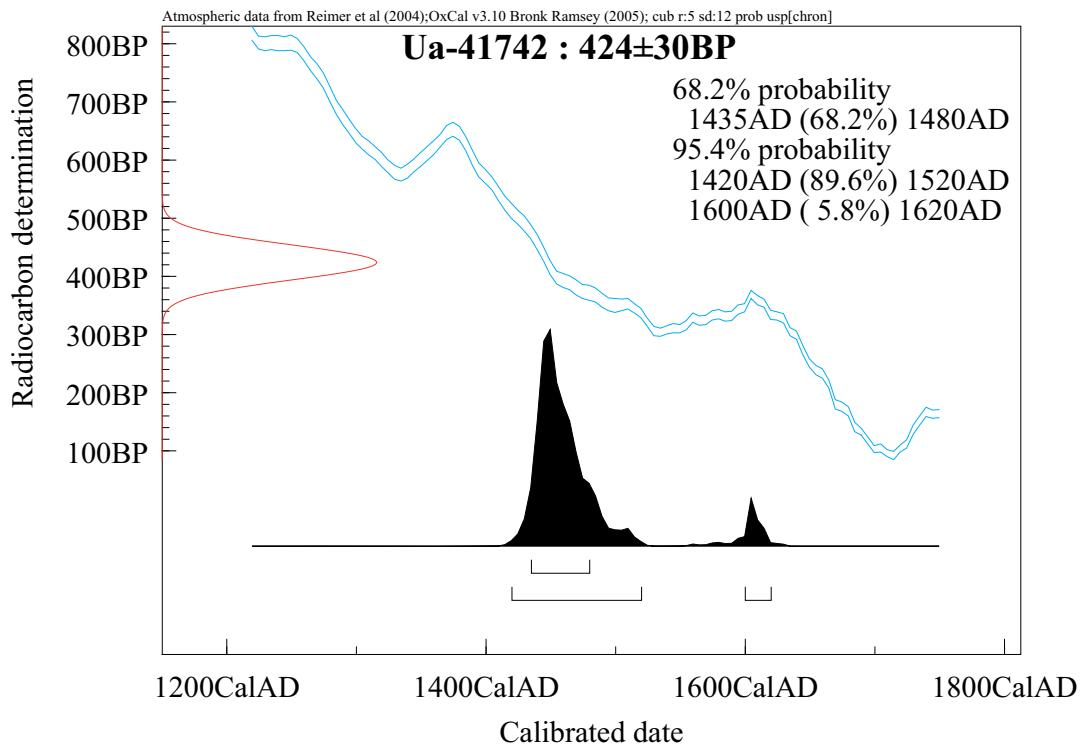
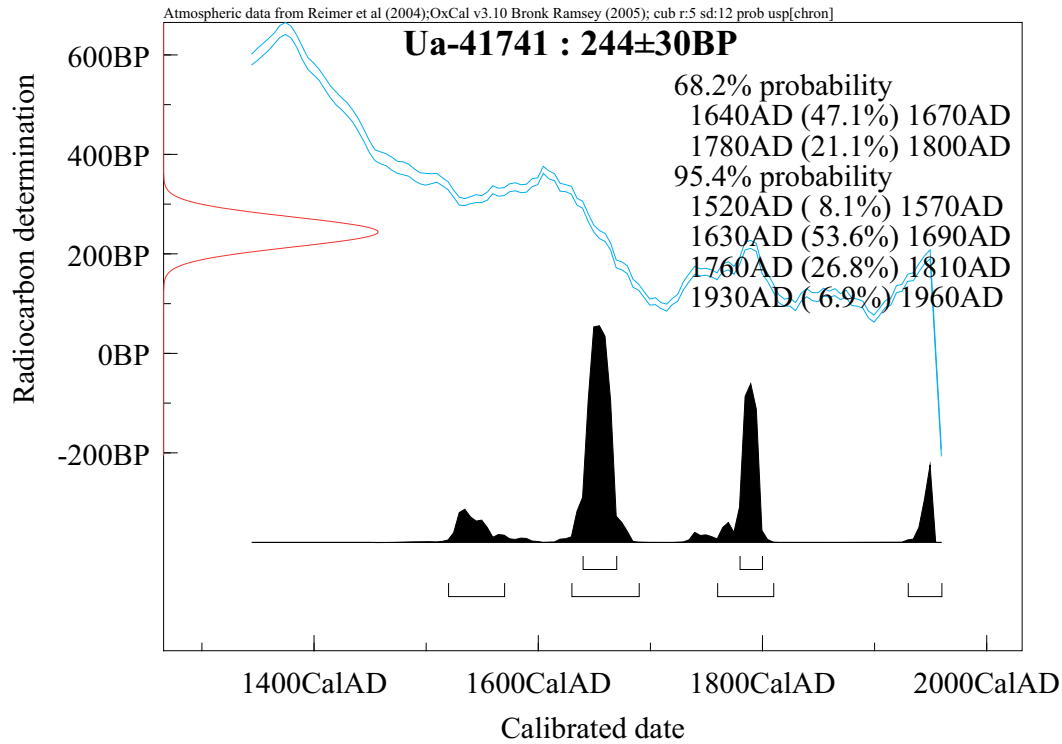
Tekniska uppgifter

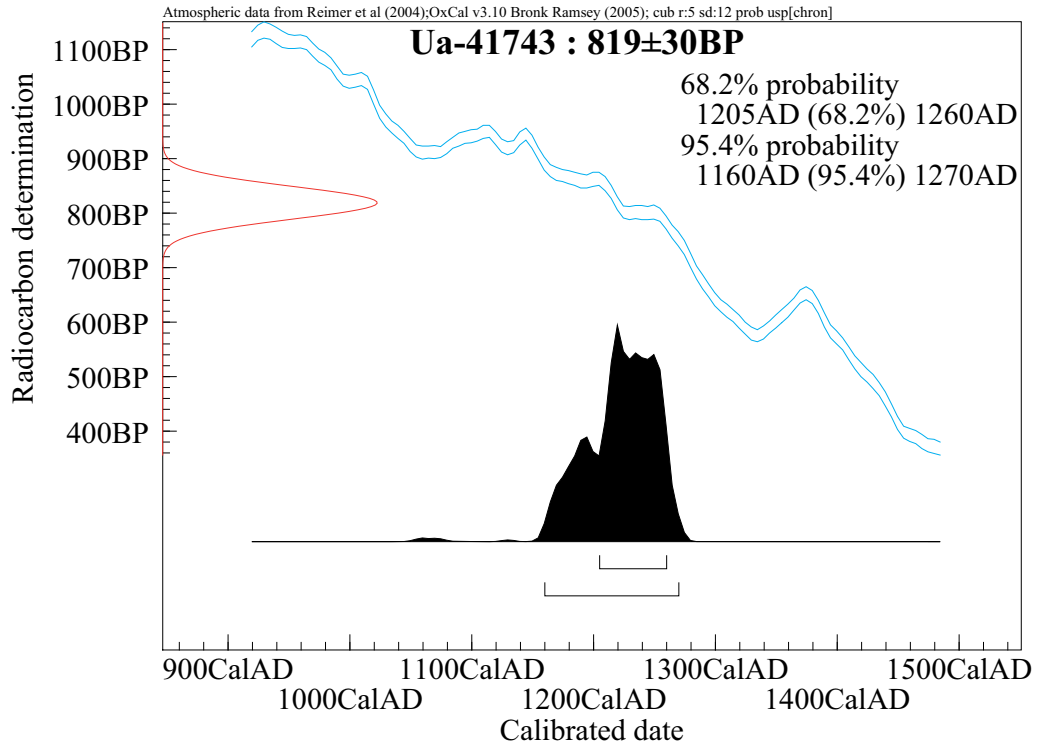
Fastighet	Idébanken
Socken	Slaka
Kommun	Linköping
Län och landskap	Östergötland
Fornlämningsnummer	RAÄ 284
Ekonomiska kartans blad	8f 4h Slaka
Koordinatsystem	SWEREF 99
Typ av undersökning	Arkeologisk förundersökning i form av schaktningsövervakning
Länsstyrelsens dnr	431-1484-10
Länsstyrelsens handläggare	Magnus Johansson
Länsstyrelsens beslut	2010-10-28
ÖLM dnr	468/10
ÖLM projektnr	531185
Uppdragsgivare	Tekniska Verken AB, Linköping
Kostnadsansvarig	Tekniska Verken AB, Linköping
Projektledare	Erika Räf
Fältarbetstid	2011-02-03, 2011-02-04, 2011-03-02
Totalt undersöktes	ca 1 000 löpmeter
Varav intensivt	ca 250 löpmeter
Fynd	ÖLMC4578:1-6
Foto	Enbart digitala
Analyser	3 st ¹⁴ C-prov (Ua-41741 – Ua-41743)
Grafik	Erika Räf
Renritning	
Grafisk form	Lasse Norr
Dokumentationsmaterialet förvaras på Östergötlands museum.	
Ur allmänt kartmaterial	© Lantmäteriverket MS2008/06551
ISSN 1403-9273	Rapport 2011:60 © Östergötlands museum

Bilaga 1. Fyndlista

Fynd	Antal	Föremål	Typ	Material	Vikt	Anlnr	Lager	Anmärkning
C4578:01	100	Slagg		Slagg	1759	A5	N profilen	Två fragment sparade, övriga kastade. De sparade fragmenten är en bottenskälla och ett tyngre fragment.
C4578:02	100	Slagg		Slagg	35	A4	Fyllning	Fyllning i A4 bestående av (mikroskopisk) slagg, smidesloppor, glödskalet och askslag. Magnetiskt.
C4578:03	1	Ben	Animalie	Ben	15,4	A5	N profilen	
C4578:04	1	Kärl		BII:4	18,6		L3	Spår av vitleredekor, och grönglasyr.
C4578:05	1	Kärl		Porslin	4,6		L3	
C4578:06	1	Pipa	Kritpipa	Piplera	1,5		L3	

Bilaga 2. ¹⁴C-dateringar

Bilaga 3. Ritningar

A1

(I profil)

Påträffades på ca 0,25 m djup.

Bredd: ca 1,0 m

Djup: ca 0,25 m

Fyllning: Sotsvart lera med inslag av kolbitar och större stycken bränt trä samt skärvsten.

A2

(I plan)

Påträffades på ca 1,2 m djup.

Oval i plan, ca 1,2 m x 1,0 m. Grävdes ej i profil.

Fyllning: Sotsvart lera med inslag av skärvsten.

A3

(I plan)

Påträffades på ca 1,3 m djup i schaktet i ett mycket vattensjukt parti.

Anläggningen bestod av tvärställda plankor, emellan dem mörkfärgat parti (troligen av något organiskt material) samt tre bevarade trästumpar/rester av stolpar samt ett större, stenskott stolphål. Ca 1,25 m x 2,10 m x 1,10 m synligt i plan.

Träplankorna från A3 kunde följas i den västra profilkanten, snett upp mot A4.

¹⁴C-datering: 1640-1800 e Kr (Ua-41741, 1 sigma)

A4

(I profil)

Påträffades på ca 0,25 m djup i den västra profilväggen

Bredd: ca 0,8 m

Djup: ca 0,15 m

Fyllning: Svart, sotig lera, med inslag av måttligt med slagg och dm-stora stenar.

¹⁴C-datering: 1420-1480 e Kr (Ua-41742, 1 sigma)

A5

(i profil)

Påträffades på ca 0,6 m djup den östra profilväggen.

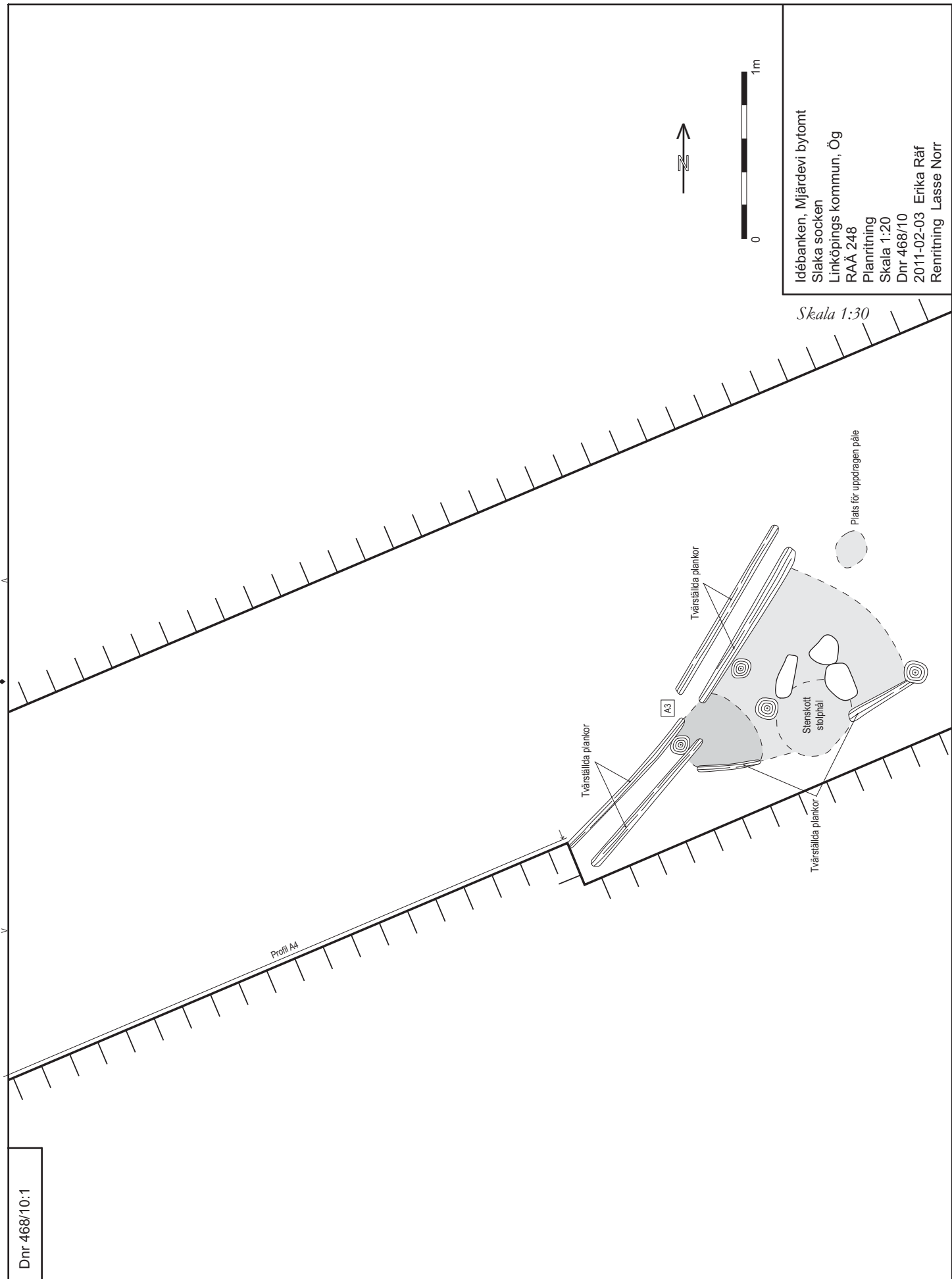
Bredd: 0,55 m

Djup: 0,45 m

Fyllning: Sotig svart lera, med kolinslag. Rikligt med slagg.

¹⁴C-datering: 1205-1260 e Kr (Ua-41743, 1 sigma)

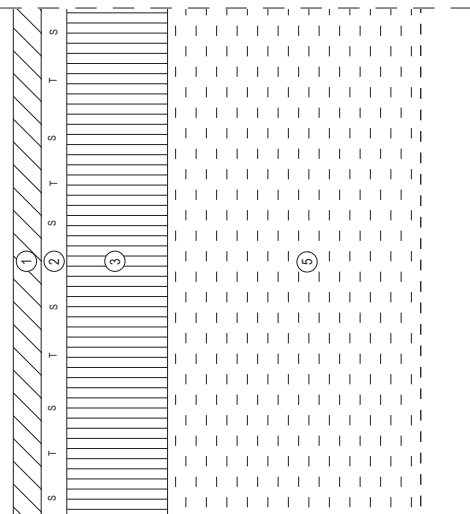
Dnr 468/10:1

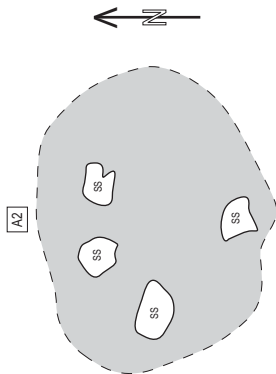
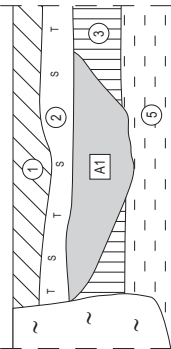
Idébanken, Mjärdevi bytomt
Slaka socken
Linköpings kommun, Ög
RAÄ 248
Planritning
Skala 1:20
Dnr 468/10
2011-02-03 Erika Räf
Renritning Lasse Norr

Skala 1:30

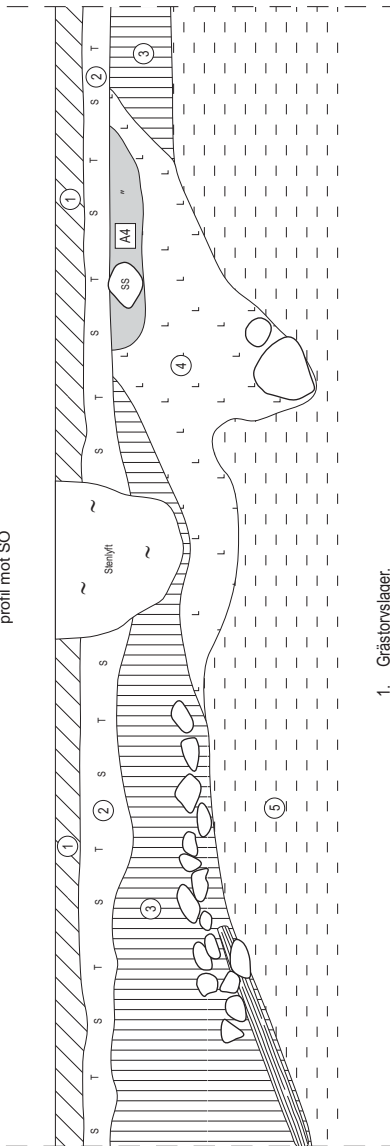
principskiss för lagerföljden i schaktet

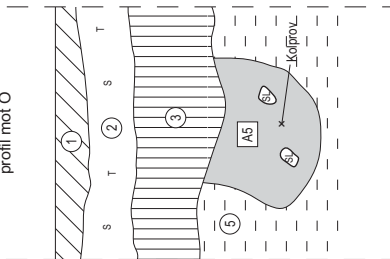
profil mot V

profil mot SÖ

profil mot Ö

1. Gråstenlager.
2. Ljusbrunt lager med inslag av tegel och trä.
3. Svarbrun, humöslera (kulturlager) med inslag av tegel, obrända ben och trä.
4. Brun lera.
5. Gull lera.

Skala 1:30

Idébanken, Mjärdevi bytomt
 Slaka socken
 Linköpings kommun, Ög
 RAÄ 248
 Planritning
 Skala 1:20
 Dnr 468/10
 2011-02-03 Erika Råf
 Renritning Lasse Norr

Under vintern 2011 utförde Östergötlands museum en arkeologisk förundersökning inför ny fjärrvärmeledning inom fastigheten Idébanken i Slaka socken, Linköpings kommun. Förundersökningen genomfördes som schaktningsövervakning.

Delar av schaktningen berörde Mjärdevi medeltida bytomt, RAÄ 284. Inom bytomten framkom två härdar, en träkonstruktion samt två gropar med smideslämningar. De två senare daterades till 1200-tal respektive 1400-tal.